STATIAANSCH E TOESTANDEN IN DE XVIIIe EEUW

DOOR

W. R. MENKMAN

II

Van de groote prijsstijging, ten gevolge van de politieke omstandigheden, getuigt een overzicht van 17 October 1777, gevende noteeringen op St. Maarten vóór en na de Amerikaansche onlusten, van goederen welke meestal uit Noord-Amerika werden betrokken; de toestand zal op St. Eustatius wel dezelfde zijn geweest. Levensmiddelen waren van 60% tot ruim 160% duurder geworden, de prijs van bouwhout was met 450% gestegen, die van duigen en hoepels met 280% tot ruim 300%, die van paarden met 120%, die van haver met bijna 160%. De voeding van een militair kostte in 1778 tusschen zes en zeven gulden per week.

Le Jeune vertelde in zijn memorie iets aangaande de prijsstelling bij verordening van de Overheid; de prijzen waren volgens hem zooveel te laag vastgesteld, dat de leveranciers die wel moesten ontduiken om te kunnen bestaan.

Ter Hoeven had bij zijn aankomst een huis gehuurd, aan den Commandeur de Graaff toebehoorende, waarvoor hij 3 Johannissen (66 gulden) per maand aan huur betaalde, dus al belangrijk meer dan zijn toelage. Later wilde de G. de huur slechts vernieuwen tegen 12 Johannissen per maand en aangezien de Fiscaal meende geen 3169 gulden per jaar huur te kunnen betalen, moest hij verhuizen en zich met een kleine en armoedige woning behelpen. Dat de huurwaarde van gebouwen tijdens den Amerikaanschen vrijheidsoorlog aanzienlijk steeg, laat zich gemakkelijk denken, het verhaal echter van den Admiraal Rodney, dat de pakhuizen in het Benedendorp tezamen £ 1.200.000 per jaar aan huur opbrachten, klinkt haast ongeloofelijk; het waren er echter volgens den brief van Zimmerman l'ainé ¹⁾ in 1792 nog 600 en zij strekken zich volgens Rodney uit over 1¹/₄ mijl lengte. De kleine

¹⁾ West-Indische Gids I, 2, 144.

huur welke de Compagnie van haar eigen pakhuizen trok was in 1779 twee maal zoo hoog als in 1768.

Het is jammer dat betrouwbare gegevens ontbreken aangaande de sterkte der bevolking van St. Eustatius in de laatste jaren vóór de overgave. Ter Hoeven schreef in 1779 en 1780 over de vele vreemdelingen en over de dagelijksche toeneming der bevolking van het „florissante” en „ongeloofelijk gepeupleerde” eiland, maar hij noemde nergens cijfers. Het anonyme pamphlet van 1778, waarover J. Franklin Jameson spreekt ¹⁾, gaf 120 blanken aan en 1200 negers, maar deze cijfers hadden alleen betrekking op het landbouwende deel der bevolking; dezelfde schrijver citeert uit Rodney's Letters dat er bij de verovering op 3 Februari 1781 op St. Eustatius 2000 Amerikaansche handelaren en zeelieden werden aangetroffen, maar dat zegt ons ook niet veel. Baron Thulemeyer sprak in zijn dépêche van 4 Juni 1779 over 4000 blanken en 50.000 negers, welk laatste cijfer echter sterk overdreven lijkt (er was op St. Eustatius geen belangrijke plantagecultuur), zooals ook het in dezelfde dépêche genoemde cijfer der scheepvaartbeweging — 5754 vaartuigen aangekomen in 11 maanden — niet juist kan zijn (de schepenlijsten voor het geheele jaar 1779 geven 3551 vaartuigen).

Wij beschikken weliswaar over de lijsten der „families en duitis hoofden”, maar die noemde reeds Le Jeune onnauwkeurig; volgens hem kwamen op die lijsten personen voor die niet aanwezig waren en werden vele slaven door de eigenaars verzwegen, uit vrees van hoofdgeld te moeten betalen, als in de landbouwkolonies. Le J. schatte dat één derde van het aantal inwoners niet werd opgegeven; op gaande en komende personen was geen controle en slaven konden worden weggevoerd.

De hoofdenlijst voor 1768 gaf aan 2098 personen — 872 vrijen en 1226 slaven —, die voor 1779 3056 personen — 1493 vrijen en 1563 slaven —; waarbij dan nog zouden moeten worden opgeteld van 40 tot 70 militairen en een klein aantal Compagniesdienaren, die wel op de monsterrollen maar niet in de hoofdenlijsten voorkwamen.

Le J. stelde in 1777 het aantal slaven op 3000, waaronder 300 toebehoorende aan den Commandeur de Graaff; ten name van dezen laatste echter kwamen er in de hoofdenlijsten steeds minder voor dan 100. „Het eiland is bijna gedepeupleerd”, schreef de G.

¹⁾ St. Eustatius in the American Revolution. American Historical Review, 1903.

— toen geen Commandeur meer — op 13 Januari 1783 en „de „geringe inwoonders die zig nog thans alhier bevinden leeven met „hunne famillien in een deerniswaardige staat van armoede en „ellende”. Zeven jaar later was blijkens den brief van Godin de welvaart zeker niet teruggekeerd; toch gaf deze Gouverneur de bevolking voor 1790 op als bestaande uit 2886 vrijen en 4944 slaven, tezamen 7830, d.i. twee en een half maal het cijfer der hoofdenlijst van het zoo gunstige jaar 1779.

Dat de Compagnie voor de geestelijke en intellectueele belangen der kolonisten niet veel geld over had, spreekt van zelf. Zij betaalde aan den Predikant 300 gulden per jaar, plus rantsoen, waarvoor in de latere jaren 56 pesos per jaar werd vergoed; de schoolmeester-voorlezer genoot van haar geen betaling. De Predikant had nog een tractementje uit de hoofdgelden — het z.g. „dominiesgeld” van 275 pesos per jaar — de betaling waarvan blijkbaar verband hield met de vaststelling der lijsten van de „duitis”, „duites”, „duytjes”, of „dutjes” hoofden; de Graaff immers sprak van „den predikant zijn tractement”, toen in April 1777 Le Jeune weigerde meer dan één copie van de lijst te laten maken. Op St. Maarten werd één peso per hoofd betaald: hoe het tarief dezer belasting op St. Eustatius was blijkt niet. Ook is niet duidelijk hoe men het aantal belastbare hoofden berekende; op St. Maarten was in 1767 het aantal hoofden 1464, de opbrengst der belasting 1018 pesos, in 1776 het aantal hoofden 1000, de opbrengst 1056 pesos, terwijl gedurende dat tijdperk het aantal personen gemiddeld 3700 bedroeg, waaronder steeds een aantal „overoude slaven”. Op St. Eustatius was blijkbaar het aantal betalende hoofden in verhouding tot het totaal aantal personen nog kleiner; in 1779 werd het aantal personen — 3056 — gereduceerd tot een aantal hoofden van 664.

Ook wat de taal betreft was de Statiaansche samenleving een internationale; Ter Hooft schreef dat hij, in December 1778 aankomende, zou gemeend hebben op een Engelsch eiland te zijn aangeland, wanneer hij niet van het fort de Hollandsche vlag had zien waaïen. Ook de kolonisten van Nederlandsche origine, zoo berichtte hij, schaamden zich om Hollandsch te spreken en op Saba waren zelfs de Vice-commandeur en de Secretaris de taal niet machtig. Een gelijke klacht klinkt in de smeekbede van den Predikant van St. Maarten van 2 Juli 1780; de Nederlandsche taal, zoo schreef deze, was op zijn eiland veracht.

Metdatal echter werden alle officieele stukken op St. Eustatius

in het Nederlandsch van die dagen gesteld — wat gunstig afsteekt bij den toestand op de Bovenwindsche Eilanden van tegenwoordig — en schreef de Vice-commandeur van St. Maarten aan zijn „Eerwaarde zoon”, den Commandeur de Graaff — beiden waren ingeborenen — in het Nederlandsch.

Dat het gros der kolonisten, bij al hun geringschatting voor de taal van het Moederland, toch ook in vreemde talen niet ver gevorderd waren, blijkt uit de administratiestukken. De functie van Constabel — na den Commandant de hoogstbezoldigde militair, met een commissie van Heeren X — was steeds een Statiaan, geen vreemdeling; toch werden Engelsche, Fransche en Spaansche scheepsnamen in de door dezen functionaris opgemaakte lijsten der in- en uitklaringen — zelfs zeer eenvoudige als Hawk, Active, Imparfait, Père de famille, Paloma — meestal verkeerd gespeld. En op de Secretarie schreef men b.v. den zeer algemeenen Spaanschen naam Garcia als Garsija.

Onnauwkeurigheid evenwel in allerlei schrijfwerk was destijds geen specifiek Statiaansch verschijnsel; de stukken bij de „deductie” van de Graaff van 1779, die toch wel h.t.l. zullen zijn geschreven, wemelen er van. Het schip „Marquis of Rockingham” noemt men af en toe ook wel „Marquis of Buckingham” en achter den naam van een Britsch autoriteit voegt men den titel Schiltknaap (Esquire); deze laatste vertaling komt men ook in 18e eeuwse boeken wel tegen. Zelfs de voorliefde der hoogere standen in Nederland voor het Fransch ging niet gepaard met de neiging om die taal correct te schrijven, zie hetgeen Dr. F. J. Krämer opmerkte over de onnauwkeurige en quasi-fonetische spelling van Van Hardenbroek ¹⁾.

Op St. Eustatius intusschen zal het wel uiterst moeilijk zijn geweest om voor ambtelijke functies geschikte en voldoende ontwikkelde gegadigden te vinden. Ter Hoeven schreef aan Bewindhebbers „het manqueert hier aan kundige en werkzame lieden”, en Godin sprak van den hoogmoed, de luiheid en de verwaandheid der „blanke creolen”.

De Graaff's „diplomatieke” correspondentie — met de Britsche autoriteiten in het Engelsch, met de Deensche in het Fransch — maakt steeds een zeer goed figuur. Le Jeune echter vertelde dat de Commandeur zich hierbij liet helpen door „den geleerden „adviseur, Ds. Runnels” eerst de Graaff's geslagen vijand, later zijn rechterhand.

¹⁾ Gedenkschriften I.

De gezondheidstoestand op het eiland was verre van gunstig; ieder jaar stierven er militairen — in 1779 zelfs zeven en dat op een zoo klein garnizoen — en in 1776 moest men wegens overlijden tot tweemaal toe een nieuwen Constabel aanstellen. Op 1 Januari 1776 bezat de Compagnie nog drie slavinnen, met zes kinderen; in den loop van dat jaar stierven alle drie de vrouwen en twee van de kinderen.

Vermoedelijk eischten de pokken vele slachtoffers; de Graaff had blijkens zijn brief van 1 Januari 1777 die ziekte doorstaan, in 1776 was de Constabel Lesprier er aan overleden en in 1781 ging de oud-Vice-commandeur van St. Maarten Abm. Heyliger Pietersz. er aan heen. Wel zegt Zimmerman l'ainé dat er „weynig oft geen „siektens” bekend waren, maar uit hetgeen hij er op laat volgen blijkt hoe de lezer dit moet opvatten; men kende geen ziekten met langdurig verloop, herstel of dood was een kwestie welke in enkele dagen beslist werd.

Een openbare gezondheidsdienst was er natuurlijk niet en de geneeskundige dienst van Gouvernementswege bepaalde zich hiertoe dat de Compagnie ieder jaar 220 pesos betaalde voor de behandeling van haar personeel (dokter en medicijnen).

Aangaande het gedrag der slaven is voornamelijk Le Jeune onze berichtgever, die slecht over hen te spreken was; hij klaagde in zijn memorie over hun ongebondenheid en diefstaligheid, waartegen men machteloos was, wanneer zij eigendom waren van den Commandeur, of van met dezen bevriende notabelen. De slaven van de Graaff werkten ook als sjouwerlieden aan de haven en waren als zoodanig veeleischend en onbetrouwbaar; uit de monsterrollen blijkt dat de tamboers van het garnizoen ook wel eens slaven van den Commandeur waren. De meesters, zoo vertelde Le J., letten alleen op wat de slaven inbrachten; de wijze waarop zij hun loon verdienden kwam er niet op aan. Plantage-slaven beschikten over „kleingeld”, als opbrengst van door hen gekweekte groenten en vruchten, de aan de haven werkende slaven stalen koopmansgoederen en in ruil voor het eene zoowel als voor het andere, werd hun door de kroeghouders drank getapt.

De Compagnie bezat in 1775 vijf volwassen mannelijke slaven, waarvan één „half blind en onbekwaam” was, twee andere — nog wel belast met de functies van beul en beulsknecht — waren „oud en gebrekkelijk” en de vierde „bij tijden simpel”; de vijfde alleen — een jonge man — was „fris en gezond, zijnde waagknecht”. Die waagslaaf was in 1771 op Curaçao aangekocht voor 200 pesos.

Op 18 Februari 1777 werden op St. Eustatius verkocht eenige „nieuwe negerslaven”, welke bij vonnis van den Raad verbeurd verklaard waren, krachtens het placaat van den Commandeur de Windt van 29 October 1755, waarbij de invoer, de te koopstelling en de veiling werden verboden van „eenige slaven van vreemde „naties in de West-Indiën aangebracht”. Den Fiscaal Ter Hoeven was later dit verbod niet recht duidelijk; bij den aanvoer van slaven van de andere Westindische eilanden zal het wel niet zijn uit te maken geweest hoe zij — indien niet in de West geboren — van Afrika waren aangevoerd. In het hooger bedoelde geval echter — dat van den schoener „Poisson Volant”, reeds eerder vermeld — kon het placaat gereedelijk worden toegepast, omdat het hier ging om regelrecht uit Afrika afkomstige slaven. Het gezelschap — dat n.b. clandestien zou zijn ingevoerd en in een pakhuis aan den wal was „opgeslagen” — bestond uit niet minder dan 28 personen, waarvan één man spoedig was overleden, zoodat geveild werden 13 mannen, 10 jongens, 3 vrouwen en 1 meisje. De hoogste prijs voor een man — 170 pesos — werd betaald door den Commandeur de Graaff, de hoogste besomming voor een jongen was 251 pesos — kooper de Secretaris-vendumeester Le Jeune — een vrouw ging voor niet minder dan 201 pesos en een andere vrouw en het meisje brachten tezamen 306 pesos op. Hooge prijzen — zou men zoo zeggen — voor nieuwelingen, die althans als huisbedienden voorloopig wel niet veel zullen hebben gepresteerd.

Onder de Statiaansche papieren bevindt zich ook nog een verkooprekening van in 1771 door den Directeur-Generaal „op de „cust van Guinea” naar Suriname gezonden en aldaar geveilde Portugeesche slaven. Eén man — „met een paerl op 't oog” — bracht slechts 400 gulden op, één 500 gld., drie mannen ieder 540 gld., één man 600 gld., één 740 gld. en één 765 gld. Tezamen met 8 gld. voor acht stuks boeien, 4633 gld. Surinaamsch courant, gelijk aan f 3860.17.— Nederlandsch.

Op de vraag of op St. Eustatius de slaven al dan niet hard behandeld werden, geven de archiefstukken geen afdoend antwoord. Godin schreef in 1790 dat de slaven die niet genoeg geld thuisbrachten mishandeld werden, Zimmerman l'ainé in 1792 dat „dit „geslagt” op St. Eustatius werd „gebeukt”, als stokvisch in Europa. Het systeem van slaven die een ambacht verstonden te verhuren — of hen er op uit te sturen om voor hun eigenaars geld te verdienen — bestond ook op de Britsche eilanden; in 1736 werd op Antigua een slaaf wegens een samenzwering geexecuteerd, die de

kostwinner was van het arme gezin welks eigendom hij was ¹⁾).

Van de weinige slaven die de Compagnie zelf op St. Eustatius aanhield genoten de mannen rantsoen — ten minste volgens de rantsoenboeken — en wel op denzelfden voet als de soldaten; de reeds genoemde ouden van dagen — waarvan er één 80 jaar is geworden — bleven lang in de rantsoenstaten voorkomen, zij het dan ook niet tot hun dood. Wie meenen mocht dat in de 18e eeuw althans de Compagnie hare slaven tot hun natuurlijk uiteinde bleef voeden, leze de brieven van den Directeur-Generaal Storm van 's Gravensande van 24 October 1760 en 21 Februari 1769 uit Essequibo aan de Zeeuwsche Kamer geschreven ²⁾ en daar gold het dan nog wel de altijd zoo hoogelijk geprezen „getrouwe creolen”. Eenmaal komt in de Statiaansche boeken een post voor — 5 pesos — wegens verloskundige hulp aan een negerin der Compagnie verleend.

De cijfers betreffende in- en uitvoer van slaven over de jaren 1768—1778, voor zoover die cijfers uit de schepenlijsten konden worden samengesteld, volgen hieronder.

1768. Geen slaven ingeklaard, 23 uitgeklaard naar Demerary.

1769. Geen slaven in- of uitgeklaard.

1770. " " " " "

1771. " " " " " . Een slavenschip uit Suriname aangekomen „met niets in”, vertrokken naar Midelburg „met niets in”.

1773. Ingeklaard 410 slaven van Suriname, alsmede 40 van het eiland „Evis” (Nevis?) „van een vrak aldaar zijnde”. Geen slaven uitgeklaard.

1775. Ingeklaard 605 slaven van Angola, 18 van Suriname, 50 van Berbice, tezamen 673. Geen slaven uitgeklaard.

1776. Ingeklaard 233 slaven van Guinea, 200 van Suriname, 90 van Berbice, 110 van Barbados en 34 van St. Kitts, tezamen 667. Een lading „nieuwe negers” (hoeveel?) uitgeklaard naar Cap Nicola (Môle St. Nicolas op Haiti?); 99 „nieuwe negers” van St. Vincent, met hetzelfde schip uitgeklaard naar St. Kitts.

1777. Ingeklaard 240 slaven van Guinea, 640 van Suriname en 15 van St. Kitts, tezamen 895.

Geen slaven uitgeklaard.

1778. Ingeklaard 417 slaven van Guinea, 1074 van St. Kitts

¹⁾ Pitnam, The development of de Br. West-Indies.

²⁾ Linschoten Vereeniging 1920.

- (waarvan 221 aangegeven als „nieuwe negers”) en 90 van Dominica, tezamen 1581. Geen slaven uitgeklaard.
1779. Ingeklaard 380 slaven van Angola, 380 van Guinea, 44 van St. Kitts en 39 van Antigua (waarvan 9 aangegeven als „nieuwe negers”), tezamen 843. Geen slaven uitgeklaard.

Voor zoover de aanvoer plaats had met Nederlandsche schepen van de kust van Afrika, welke schepen dan met een volle lading producten thuisvoeren, staat het vast dat de aangebrachte slaven op St. Eustatius waren geland; overigens echter is dit vaak dubieus, trouwens de invoer van „nieuwe negers” van de Britsche eilanden zou in strijd zijn geweest met de bepaling van 1755.

Veel kan in ieder geval de Statiaansche slavenhandel niet meer om het lijf hebben gehad; vroeger werden van St. Eustatius veel slaven clandestien op de Br. Leeward Islands ingevoerd, maar volgens Pitnam was hiervan na 1731 niet of nauwelijks meer sprake.

Ook de tijd waarin de Compagnie zelf bij den slavenhandel op St. Eustatius was betrokken, was reeds lang voorbij. In de inventarissen van 1775 en 1776 werden nog vermeld de journalen en grootboeken wegens de uitstaande schulden van den slavenhandel over de jaren 1730—1733; deze boeken moeten verloren zijn gegaan bij de vernietiging der archieven door de Engelschen in 1781.

Desertie van slaven — welke toch, naar men zou meenen op een klein eiland wel te voorkomen zou zijn geweest — kwam blijkbaar veelvuldig voor, althans op 15 Juni 1772 schreven Bewindhebbers te Amsterdam aan den Commandeur dat op de klachten, door den Ambassadeur van den Staat bij het Hof te Madrid voorgebracht, betreffende het deserteeren naar de Spaansche West-Indiën, geen satisfactie was verkregen. Het betrof hier een euvel dat reeds lang bestond — er is een memorie over de geschillen met Spanje in zake gevluchte slaven over de jaren 1766—1784 — en waar ook op de Britsche en Deensche eilanden over geklaagd werd. Merkwaardig is dat de slaven der Spaansche eilanden blijkbaar niet naar de Hollandsche e.a. vluchtten.

Telkens weder treft den lezer der Statiaansche bescheiden het aperte gebrek aan kennis van en belangstelling voor de interne aangelegenheden des eilands bij Heeren Bewindhebbers in Nederland, die tot enkele jaren vóór de débacle van Februari 1781 zich al heel weinig lieten gelegen liggen aan een handelspost, welke spe-

ciaal voor Amsterdam van zóó groot belang bleek te kunnen zijn. En toen men eindelijk was gaan inzien dat van bestuur en rechtspraak meer kracht behoorde uit te gaan, dan van de antieke Statiaansche familieregeering te verwachten was, zond men als Fiscaal — die tevens als Auditeur-militair en eigenlijk ook als chef der Douane moest optreden — een man uit, die van militaire zaken geen verstand had en de Engelsche taal niet machtig was.

Een ander staaltje is de aanschrijving aan den Commandeur om een exacte lijst aan te houden van alle uit Europeesche havens komende schepen, waarop de Graaff op 12 September 1777 antwoordde dat de Heeren toch ieder jaar een lijst ontvingen — niet van de Europeesche, maar van alle schepen die op het eiland aankwamen — met vermelding van hunne ladingen. Blijkbaar had men dus van die — door den Constabel van de forteres Orange opgemaakte — lijsten nooit notitie genomen en zij waren ook niet geheel betrouwbaar, noch zeer volledig. Orders met het doel beter — en vooral vlugger — op de hoogte te worden gehouden van het scheepvaart- en het handelsverkeer, nu de eerste moeilijkheden met Engeland zich hadden voorgedaan in zake de houding op St. Eustatius aangenomen tegenover de Amerikanen, bleven achterwege en de jaarlijksche schepenlijsten bleven tot en met 1779 in wezen.

Hoe onvoldoende Bewindhebbers op de hoogte waren kan blijken uit de behandeling — te Rotterdam — der aanvraag om verlof van den Commandant Abr. Ravené, wiens commissie van Heeren X n.b. dagteekende van 16 Mei 1760. In 1778, dus na 18 jaar dienst, vroeg R. om hem een jaar verlof naar Patria te willen verleen, „behoudens ampt en gagie”, doch hij verzuimde in zijn request ook zijn kwaliteit te vermelden. Op dat request zelf vindt men de opinies aangeteekend der zeven Bewindhebbers van de Maze, die alle met het verlof accoord gingen, het oudste lid echter niet met het behoud van tractement; het jongste lid — eerst het vorige jaar benoemd — stelde bij zijn handteekening de opmerking dat zoowel de suppliant als de door dezen bekleede post hem onbekend waren. Ravené was een Statiaan, maar aangaande zijn functie kon zelfs een buitenstaander worden ingelicht, door de Amsterdamsche Heerenboekjes b.v. Onze Commandant intuschen kreeg zijn verlof, met de bepaling er bij dat zijn gage — ten bate der Compagnie — stil zou staan en dat zijn vervanger — de Sergeant — alleen de emolumenten (!) van het Commandantschap zou genieten.

Nog eigenaardiger is het volgende geval. In de inventarissen, opgemaakt na den dood van Commandeur de Windt kwamen diverse obligaties voor tot een totaal bedrag van 132.630 pesos = 318.312 gulden „gecontracteerd tusschen 1724 en 1728. Op 5 September 1775 vroegen Bewindhebbers of de betrokken debiteuren — of hunne erven — nog in leven, nog aanwezig en solvent waren en tot hoever de renten betaald waren, waaruit dus moet worden afgeleid dat men in Nederland aangaande deze bijna een halve eeuw oude vorderingen (op crediet geleverde slaven?) geen gegevens bezat.

Het oudvaderlandsche systeem om de zaken in colleges te behandelen — dat later, tijdens de Fransche overheersching, den Keizerlijken ambtenaren tot zooveel klachten aanleiding zou geven ¹⁾ — stond ook bij de Compagnieën aan een goed beheer in den weg; bovendien was de administratie gebrekkig ²⁾.

Intusschen was het volstrekt niet eerst door de onthullingen van Le Jeune en van Ter Hoeven dat de deur der Statiaansche keuken werd opengezet; van oneenigheden tusschen de koks — waarbij altijd iets valt te leeren aangaande de toestanden — hadden zelfs de X reeds in 1769 bericht gekregen. De destijds pas tot Assistent benoemde Beaujon had zich toen tot dit hoogste college gewend, natuurlijk om over zijn te geringe inkomsten te klagen; hij zou niets anders hebben dan zijn tractement en rantsoen, maar de toenmalige Secretaris-vendumeester — Johannes de Graaff — deed de mededeeling dat B. naast het assistentsambt bij hem — de Graaff — gezworen klerk was gebleven tegen 400 pesos per jaar, plus bijverdiensten. Beaujon beweerde dat onder de bestaande omstandigheden zijn dienst voor de Compagnie niets om het lijf had en dat zijn voorgangers hun betrekking niet bekleed maar verwaarloosd hadden; toen reeds werd door hem de vraag opgeworpen of de Assistent de aangewezen vervanger van den Secretaris-vendumeester was. De Pakhuismeester of bottelier — later de Waagmeester — gaven permits af ten bewijze dat alle Compagniesrechten voldaan waren en de schepen dus konden vertrekken, wat hun een „zoet emolument” gaf, terwijl de Assistent slechts blindelings had te boeken; de Pakhuismeester deed ook inkoopen. Geheimzinnig merkte B. op „want hier verscheidene „misbruiken zijn ingesloopt”. De Graaff noemde de actie van Beaujon „een onbedagt bestaan”, maakte er groot bezwaar tegen

¹⁾ Joh. Naber. Overheersching en vrijwording.

²⁾ Mr. S. van Brakel. De Hollandsche Handelscompagnieën der 17^e eeuw.

dat hij aan den Assistent een deel zijner emolumenten zou hebben af te staan en had dezen laatste — namens Heeren X — den raad gegeven „sig buyten de palen van sijn ampt geensints uyt te „laten”. Tot een betere regeling der functies en tot administratieve hervormingen was het dus niet gekomen.

Inzake de schorsing van Le Jeune en het latere herstel in zijn functie kon het — natuurlijk door gebrek aan duidelijke regelingen — tot allerlei ingewikkelde kwesties komen, aangaande de wettigheid der ontheffing en voor welke kwaliteiten deze eigenlijk gold, alsook betreffende het recht van het Bestuur om het herstel aan te houden, hoewel de geschorste aan de hem van uit Patria gestelde voorwaarden — excuus vragen en beterschap beloven — had voldaan.

Aangaande de juiste verhouding tusschen Vice-commandeurs en Commandeur heeft nimmer klaarheid bestaan. Abr. Heylicher Pietersz. van St. Maarten had gedurende zijn dertigjarigen dienst nooit anders ondervonden dan dat de subordina tie aan het Bestuur van St. Eustatius alleen betrekking had op justitieele zaken — appèl van gewezen vonnissen — niet op politieke aangelegenheden.

En dat alles terwijl men maanden moest wachten op elkaars antwoorden, toelichtingen en uiteenzettingen.

Financieel ging het der Compagnie heelemaal niet naar den vleeze; op 31 Januari 1769 schreven Hoofdparticipanten te Amsterdam aan H.H.M. „Het is bekend dat de Westindische „Compagnie, soo als deselve thans geconstitueerd is, voornament „lijk en genoegzaam alleen bestaan moet uit de Recognitiën en „Lastgelden der scheepen die uit deese Landen vaaren op de Co „loniën, onder derselver Ressort geleege n, en welke van daar al „hier terug koomen”. Hoe weinig moeite men zich echter heeft gegeven om de Compagniesgerechtigheden binnen te krijgen, totdat tien jaar later de Fiscaal Ter Hoeven optrad, hebben wij gezien.

Voor de Compagnie althans is St. Eustatius maar uiterst kort een waardevol bezit geweest. Eerst in een brief van 22 October 1779 van Pieter Runnels, Commandeur a.i. tijdens de afwezigheid van de Graaff, vinden wij eenige mededeeling aangaande een voordeeligen gang van zaken. „De favorabele commercie”, schreef hij aan Bewindhebbers „die wij alhier sedert een kleynen „tijd gepasseerd hebben gehad, hebben een ryckelijcken inkomst „voor U.W.G.A. toegebracht”. Er was een bedrag van 14000 pesos

in kas — d.w.z. voor de Compagnie; met de Landskas had men in Nederland niet te maken — en R. vroeg instructies aangaande remise, waarvan echter dat jaar niet meer is gekomen.

Bij zijn terugkomst nam de G. een saldo over van P. 21.927.1.4 $\frac{1}{2}$ en hij remitteerde van 18 Mei tot 8 September 1780 in totaal P. 57.300.—. — gelijk aan f 114.600.—, d.w.z. dat de peso twee gulden deed, of zooals men toen zeide met 20% agio of „wisselkoers”; pari was dus 2 $\frac{1}{2}$ gl. voor een peso. Toen in Februari 1781 de kas werd uitgeleverd aan de Engelsche veroveraars, bevond zich daarin een bedrag van P. 46.155.2.4 $\frac{1}{2}$.

Alles wijst er op dat men in 1730 op St. Eustatius begonnen is met regelmatige koopmansboeken aan te houden en bij de bestuursoverdracht van 1776 waren alle oude journalen en grootboeken nog aanwezig; zij moeten echter na de overrompeling met de andere archivaliën zijn vernietigd. Thans staan ons dus alleen nog ten dienste de dubbeln der journalen en grootboeken welke ieder jaar naar Nederland werden opgezonden. De reeks begint met die over het jaar 1757 en eindigt met die over 1779; de jaren 1763, '65, '72, '75, en '78 ontbreken evenwel. Behalve Statiaansche transacties komen er in voor zekere door den Vice-commandeur van Saba verantwoorde rechten, steeds kleinigheden; andere belangen had de Compagnie blijkbaar niet bij dit laatste eiland. St. Maarten zond eigen verantwoordingen naar Nederland, in rekening-courantvorm

De rekening der West-Indische Compagnie opende op 1 Januari 1757 in de Statiaansche boeken met een debetsaldo van P. 36.108,6,1 en zij sloot op 31 December 1779 met een debetsaldo van P 105.653,0,2. Tot en met 1760 werd de Compagnie nog geregeld gedebiteerd voor gekochte en verscheepte producten; daarna kwamen geen handelstransacties meer in de boeken voor, behalve éénmaal in 1768, toen een partij suiker ter waarde van P. 5000.—. — was verzonden. Slechts eenmaal werd in deze geheele reeks van jaren de Compagnie gedebiteerd voor een geldremise en wel in 1777, 20.000 gld. verhoogd met 25% agio en daarna omgerekend tegen 48 stuivers per peso, zoodat de koers uitkwam op f 1.18.6 $\frac{1}{2}$ ongeveer. Remises van Nederland naar St. Eustatius kwamen niet voor en het debetsaldo der Compagnie werd telkens op nieuwe rekening overgebracht.

Welke gedachtengang eigenlijk heeft voorgezeten bij de inrichting der voor de Compagnie aangehouden boeken is niet duidelijk. Men belastte haar voor de Compagniesuitgaven, welke hoofdzakelijk gedetailleerd werden onder het hoofd Forteres Orange en cre-

diteerde haar voor de Compagniesontvangsten, gedetailleerd onder de hoofden Recognitierekening, Compagnies' Savanne, Eiland Saba en Pakhuishuur, terwijl verschillende kasposten ook nog regelrecht op de rekening der Compagnie werden gedebiteerd of gecrediteerd. Maar buitendien bevatte het grootboek nog hoofden voor de Inkomende Rechten en de Barksrechten (2% der waarden van de op St. Eustatius verhandelde vaartuigen), de saldi van welke beide rekeningen echter naar het credit werden overgebracht der rekening Eiland St. Eustatius, omdat de bedoelde rechten niet ten behoeve der Compagnie, maar ten behoeve van het eiland werden geheven. Toch bevatten de boeken, waarvan copieën naar Nederland werden gezonden, geen compleet overzicht van alle transacties, want het eiland had ook nog andere inkomsten en natuurlijk ook eigen uitgaven (wij lezen af en toe van kosten voor den Lande of voor de Thesaurie) waarvan men ter plaatse wel afzonderlijke boeken zal hebben gehouden. Dat de Kasrekening in het Compagniesgrootboek op deze wijze alleen dienst deed om tot sluiting te geraken, spreekt van zelf. De jaarlijksche balans bevatte slechts de saldi der rekeningen West-Indische Compagnie, Eiland St. Eustatius en Kas, waarvan de beide laatste eigenlijk geen beteekenis hadden.

Hieronder volgt een staatje der uitgaven op St. Eustatius voor de Compagnie gedaan in het tijdperk 1768—1779, uitgezonderd de jaren 1772, '75, '76, '78, waarvan geen rekeningen te vinden zijn.

Tractementen Commandeur, Predikant en Assistent (later Eerste Klerk), Pakhuismeester en Plantagemeester. N.B. over 1777—'79 is geen tractement van den — afweziggen — Commandeur geboekt. . . . P. 4.586,7,2

Huishuur Commandeur. N.B. huishuur voor den Fiscaal werd in 1779 nog niet geboekt „ 1.920,—

Rantsoenen Predikant en Assistent (later Eerste Klerk), voor zoover in geld voldaan „ 1.802,4,0

Gages der militairen „ 16.329,7,1

Nadeelige saldi overleden, weggejaagde en gedeserteerde militairen . „ 251,7,0

Passagekosten militairen, vracht en onkosten op hun bagage enz. . . „ 216,4,1

P. 16.798,2,2

P. 16.798,2,2

Verbeurde gages weggejaagde,
veroordeelde en gedeserteerde mili-

tairen „ 123,5,5 P. 16,674,4,3

Aankoop levensmiddelen voor rantsoen aan mi-
litairen en anderen — voor zoover niet in geld ver-
goed — en betaling aan militairen wegens „man-
quement” van rantsoen „ 43.826,8,5

Opbouw, reparatie en onderhoud van gebouwen
en andere vaste eigendommen, aanvulling en on-
derhoud van den inventaris (ook bewapening), als-
mede diverse materialen en kantoorbehoeften . . „ 11.191,0,5

Drinkwater voor het garnizoen. „ 1.024,7,1

Geneesk. dienst en begrafenis-kosten (van een
slaaf). „ 1.786,6,0

Onkosten Fiscaal (canohuur) „ 224,7,0

Gage meesterknecht Comp. plantage „ 120,0,0

Aankoop van een slaaf „ 200,0,0

Tezamen in 8 jaar P. 83,358,5,4

Alle in guldens vastgestelde bezoldigingen werden betaald te-
gen 2 gulden en 8 stuivers per peso, wat voor de betrokkenen een
wel zeer onvoordeelige koers lijkt.

De volgende bedragen werden in de periode in kwestie voor de
Compagnie ontvangen.

Uitgaande rechten P. 59.000,2,0

Vergoeding wegens door schepen niet geleverd
kruit en lont aan het Fort Oranje „ 8.892,6,3

Opbrengst terreinen „ 1.015,6,2

Pakhuishuur „ 2.448,4,0

Toevallige bate „ 1.647,5,0

Tezamen in 8 jaar P. 73.004,7,5

Hetgeen op Saba betrekking heeft is weggelaten, ook een enkele
betaling voor dat eiland.

Rum en siroop betaalden op St. Eustatius een uitvoerrecht ten
bate der Compagnie van 2%, alle andere producten 5% van de
waarde, met uitzondering van suiker en katoen van de Neder-
landsche eilanden zelf afkomstig, waarvan slechts 2% werd ge-
heven.

Schepen moesten aan de Compagnie een hoeveelheid kruit en
lont leveren, bij wijze van havengeld; de hoeveelheid wisselde

naar het type van schip, naar de lading enz. en bedroeg hoogstens 100% kruit en 50% lont. De meerderheid der vaartuigen werd belast voor de helft — dus 50% kruit en 25% lont — en vele ook voor een vierde dus 25% kruit en 12½% lont; hoe het tarief precies werkte valt niet na te gaan, ook niet met behulp van de mededeelingen in de *Mémoire sur l'isle de Saint Eustache* van 1786. Le Jeune, blijkens zijn memorie, betwijfelde of het bij de heffing, of althans bij de verantwoording, wel geheel eerlijk toging. Vele schepen intusschen leverden geen ammunitie in natura, maar betaalden in geld, eerst tegen P. 30, later P. 40, per 100% kruit; lont werd berekend tegen een reaal — een achtste peso — per pond. In den aanvang werd in de schepenlijsten vermeld welke schepen munitie afleverden en welke in geld voldeden, later werd dit nagelaten; in 1779 echter kwamen weder aantekeningen voor, blijkens welke 18 schepen naar Nederland kruit en lont in het Fort hadden afgeleverd. Slavenschepen genoten vrijstelling.

De verhouding tusschen de Statiaansche ontvangsten en uitgaven zegt op zich zelf natuurlijk weinig. De uitgaven ondergingen geen groote veranderingen, de ontvangsten echter waren de allerlaatste jaren sterk toegenomen; het uitvoerrecht bracht in 1779 vijf à zesmaal zooveel op als in 1774, de vergoeding wegens „manquement van kruit en lont” vier à vijfmaal zooveel als in 1768. In 1779 werd tweemaal zooveel ontvangen als het bedrag der gemiddelde uitgaven over de acht jaar van het overzicht; met dital echter liep de financieele verantwoording nimmer over werkelijk aanzienlijke bedragen en was het overschot nooit van werkelijk groote beteekenis.

Natuurlijk leeren de Statiaansche cijfers ons niet alles aangaande de waarde welke het eiland voor de Compagnie had. Schepen naar Nederland vertrokken onder borgstelling, d.w.z. dat de uitvoerrechten — recognitie — op de geladen producten in Nederland werden voldaan; ook deed men in Nederland betalingen voor het eiland. Een nauwkeurig overzicht zou dus alleen kunnen worden verkregen uit de in Nederland gehouden boeken en daartoe staan ons ten dienste de driejaarlijksche rekeningen der Generale Compagnie. Die rekeningen bestonden uit *a.* een staat van ontvangsten en uitgaven, *b.* een winst- en verliesrekening, *c.* een generaalstaat (balans). Een onderzoek der rekeningen nummers 31 tot en met 36, omvattende de jaren 1765 tot en met 1782 — waaronder de zeer gunstige jaren 1779 en 1780, maar ook de jaren 1781 en 1782, toen het eiland eerst Engelsch, later Fransch was — gaf de volgende resultaten.

Aan recognities en lastgelden naar en van Amerika werd in Nederland netto ontvangen (er vielen onkosten op):

in 1765/67	f	277.873,12,12.
„ 1768/70	„	375.104,16, 0.
„ 1771/73	„	448.308, 9, 0.
„ 1774/76	„	424.692,18, 0.
„ 1777/79	„	949.173,16, 0.
„ 1780/82	„	1.133.997,19, 0.

Welke gedeelten dezer bedragen op St. Eustatius betrekking hadden valt alleen na te gaan voor de laatste periode — waarin het eiland maar één jaar Hollandsch was —, omdat in de vroegere rekeningen niet naar de verschillende gebieden werd gespecificeerd. De rekening 1780/82 geeft aan:

Lastgelden. Curaçao	f	49.659, 1,0	
af onkosten „		1.639,16,0	f 48.019,15,0
„ St. Eustatius	f	64.923,16,8	
af onkosten „		296,16,8	„ 64,627, 0,0
„ Essequibo en Demerary	f	22.377,10,0	
af onkosten „		610, 9,8	„ 21.767, 0,8
			f 134.413,15,8

Recognities Curaçao	f	359.237, 9,8	
St. Eustatius „		453.923, 4,8	
„ Essequibo en Demerary „		57.865,15,0	
„ . . . West-Indië „		174.156,13,0	
„ Algemeen „		14.333,13,8	
		f 1.059.516,15,8	
af onkosten (niet gesplitst) „		79.932,12,0	„ 979.583, 3,8
			f 1.113.997,19,0

In de winst- en verliesrekeningen komen onder het hoofd Vruchten en Lasten St. Eustatius (bedoeld zijn de drie Bovenwindsche eilanden tezamen) de volgende saldi voor:

1765/67 voordeelig	f	13.694,15,0	
1768/70 „ „		9.866, 2,8	
1771/73 „ „		4.989,17,8	
1774/76 „ „	nadeelig	f 19.676,12,8	
1777/79 „ „		9.974,15,8	
1780/82 „ „	—	—	

Bij het nadeelige saldo staat aangeteekend dat het betrekking had op de jaren 1773/75, waaruit wellicht mag worden afgeleid dat de geheele rekening van St. Eustatius enz. een jaar achter was.

Dat de winst- en verliesrekening voor 1780/82 geen exploitatie-saldo aangeeft zal wel verklaard moeten worden uit het feit dat het eiland in die periode verloren was gegaan. Blijkens de balans bestond er in dit laatste driejarige tijdvak een „Generale Rekening St. Eustatius”, welke op 31 December 1782 afsloot met een creditsaldo van f 591.972,6,0; op 31 December 1785 was dit saldo f 622.381.3.2

De vaste bezittingen der Compagnie kwamen in de balansen der jaren 1765 tot en met 1770 voor een totale waarde van f 2.421.099,14,8 voor, in die der jaren 1771 tot en met 1779 voor een totale waarde van f 2.921.099,14,8, waarin begrepen die op de bovenwindsche eilanden tot een waarde van f 72.000.—.—. De balans voor 1780/82 gaf de benaming Buitenlandsche Bezittingen en de waarde bedroeg per 31 December 1782 f 2.400.000.—.—, waarin begrepen f 100.000.—.— voor St. Eustatius en onderhoorige eilanden. Ageschreven had men het bezit op die eilanden dus niet, trouwens op 7—11 Februari 1784 werden ze door Thomas de Fitz Maurice, Luitenant-Colonel d'infanterie, chef des forces militaires des isles St. Eustache, Saba et St. Martin, krachtens volmacht van den Vicomte Damas, Gouverneur-Général des isles françaises du vent, weder aan Nederland uitgeleverd.

Wat de inwendige financieele aangelegenheden van het eiland aangaat zijn er geen andere cijfers bewaard gebleven dan die welke zijn vastgelegd in de voor Nederland aangehouden boeken en deze cijfers betreffem alleen de ontvangsten aan inkomende rechten — op koloniale producten, wijn, bier en gedistilleerd, muilezels, paarden en hoornvee — en de overdrachtskosten van schepen. Deze heffingen werden, zooals wij gezien hebben, ten bate van het eiland geboekt, hoewel zij oorspronkelijk wel zullen zijn bedoeld als heffingen ten bate der Compagnie; ook de *Mémoire sur l'isle de St. Eustache* doet dit — althans ten aanzien der inkomende rechten — wel vermoeden. Hieronder volgen eenige opbrengstcijfers.

	Inkomende rechten	Barksrechten
1768	P. 1540.6.4	P. 714.5.4
69	„ 3494.2.0	„ 808.4.0
70	„ 2742.6.3	„ 855.1.0
71	„ 2130.4.1	„ 925.5.0

122 STATIAANSCH E TOESTANDEN IN DE XVIIIe EEUW

73	„	2319.7.3	„	657.5.0
74	„	2164.4.1	„	509.0.3
77	„	2008.4.1	„	1338.3.0
79	„	6479.6.0	„	2719.2.0
Tezamen in 8 jaar	P.	22.881.1.1	P.	8528.2.3

Gemiddeld per jaar dus tezamen een 4000 pesos.

Van de verder nog voor het eiland geheven „imposten” geven zoowel de *Mémoire* van 1786 als de memorie van Le Jeune de tarieven, welke evenwel niet eensluidend zijn. De meest voorkomende levensmiddelen echter schijnen een schelling per vat en drie stuivers per vaatje te hebben betaald — sommige soorten 2% der waarde —, planken, duigen en staven twee schellingen per 100 voet, hoepels twee schellingen per 1000 stuks; verder werden geheven een schelling per vat voor teer, terpentijn en harpuit en drie stuivers per kistje voor kaarsen en zeep. Volgens de *Mémoire* waren uit Nederland of voor Nederlandsche rekening geïmporteerde levensmiddelen vrij van dezen impost en werd na Augustus 1772 ook van suiker, koffie en cacao zes stuivers per vat of drie stuivers per zak geheven voor de armen; volgens Le J. waren droge goederen, van de Engelsche eilanden geïmporteerd door winkeliers die geen burgers waren, onderworpen aan een recht van 2% der waarde. Eindelijk vertelt de *Mémoire* nog dat de Waagmeester twee stuivers per collo hief van alle producten en goederen, aan weging onderhevig en dat de schepen welke St. Eustatius bezochten onder zekere omstandigheden ankergeld moesten betalen.

Welk gedeelte der verschillende interne inkomsten als emolument ten goede kwam aan de verschillende ambtenaren en welk deel in de openbare kas vloeyde, valt bij gebrek aan gegevens niet na te gaan, noch welke uitgaven het Bestuur te doen had. Wij weten alleen dat de Predikant inkomsten trok uit de hoofdgelden en dat er in de latere jaren politiepersoneel bezoldigd moest worden; verder waren er blijkbaar kosten van armenzorg.

Mr. S. van Brakel komt in zijn *Hollandsche Handelscompagnieën der 17e eeuw tot de conclusie* dat de rol, door de W.I.C. gespeeld, zich bepaald heeft tot een deel der staatstaak, een deel (het beheer over zekere Amerikaansche koloniën) dat door de regeering der Republiek, door het ontbreken van een behoorlijk georganiseerd centraal gezag, bezwaarlijk had kunnen worden waargenomen.

STATIAANSCH E TOESTANDEN IN DE XVIIIe EEUW 123

Op hoe weinig bevredigende wijze de Compagnie in de laatste periode van haar bestaan zich kweet van haar taak, leert ons de Statiaansche geschiedenis der jaren onmiddellijk aan den vierden Engelschen oorlog voorafgaande.

Zij bezat echter zelfs niet de materiele middelen om het beter te doen.

Amsterdam, Januari 1933.